

Розділ 3

УДК 378.091.3:36-051]:005.591.6

DOI 10.69842/prof2025.3.3

Світлана ГРИЩЕНКО, Олена МАКСИМЕНКО

Svitlana HRYSHCHENKO, Olena MAKSYMENKO

**ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ «СОЦІАЛЬНА РОБОТА»
ДО ФАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ СЛУЖБАХ
З ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ**

**TRAINING OF HIGHER EDUCATION STUDENTS IN THE SPECIALTY
OF «SOCIAL WORK» FOR PROFESSIONAL ACTIVITIES
IN SPECIALIZED CRIME PREVENTION SERVICES**

Постановка проблеми. Важливим завданням вітчизняної соціальної роботи в теорії та практиці підготовки майбутніх соціальних працівників є їх діяльність у спеціалізованих службах з профілактики та попередження правопорушень та злочинності. Теоретичні засади та практичні аспекти фахової підготовки майбутніх спеціалістів соціальної сфери виокремлюють основні завдання в даному напрямі. Ними є такі: реалізація державної політики з питань соціального захисту дітей та молоддю і вчинення ними правопорушень; організація та проведення заходів, спрямованих на поліпшення становища дітей, їх фізичного, інтелектуального і духовного розвитку; здійснення профілактичних заходів, спрямованих на виявлення та усунення причин і умов, які сприяють вчиненню дітьми та молоддю правопорушень;

здійснення контролю за умовами організації виховної роботи в освітніх закладах; участь у правовому вихованні дітей та молоді та інші.

Мета розділу (статті) – проаналізувати специфіку підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності «Соціальна робота» до фахової діяльності у спеціалізованих службах з профілактики правопорушень дітей та молоді.

Висновки. 1. Професійна підготовка здобувачів вищої освіти спеціальності «Соціальна робота» до фахової діяльності у спеціалізованих службах з профілактики правопорушень спрямована на формування в них загальних та фахових компетентностей, особистісних і професійно-важливих якостей, необхідних для ефективного виконання соціальної роботи. 2. Результатом фахової підготовки можуть виступати професійна компетентність, професійна готовність або професійна підготовленість фахівця із соціальної роботи до профілактики правопорушень дітей та молоді. 3. Вдосконалюються механізми юстиції щодо дітей шляхом виконання програм профілактики правопорушень серед них. 4. Спеціалізовані служби з профілактики правопорушень дітей та молоді здійснюють ефективні заходи соціальної адаптації та реабілітації неповнолітніх, які перебувають у конфлікті із законом. 5. Існує потреба у підвищенні ефективності професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у ЗВО України щодо профілактики правопорушень дітей та молоді. 6. Важливим напрямом роботи спеціалізованих служб в соціальній сфері щодо профілактики та попередження правопорушень та злочинності дітей та молоді є консультування та соціальне посередництво.

Ключові слова: професійна підготовка соціальних працівників, діти та молодь, профілактика правопорушень, соціальний супровід неповнолітніх, спеціалізовані служби з профілактики правопорушень, професійна готовність фахівця із соціальної роботи до профілактики правопорушень дітей та молоді.

Problem statement. An important task of domestic social work in the theory and practice of training future social workers is their activity in specialized services for the prevention and prevention of offenses and crime. Theoretical principles and practical aspects of professional training of future specialists in the social sphere identify the main tasks in this area. They are as follows: implementation of state policy on social protection of children and youth and their commission of offenses; organization and implementation of measures aimed at improving the situation of children, their physical, intellectual and spiritual development; implementation of preventive measures aimed at identifying and eliminating the causes and conditions that contribute to the commission of offenses by children and youth; monitoring the conditions for organizing educational work in educational institutions; participation in the legal education of children and youth, etc.

The purpose of the section (article) is to analyze the specifics of training higher education applicants in the specialty «Social Work» for professional activity in specialized services for the prevention of offenses by children and youth.

Conclusions. 1. Professional training of higher education graduates in the specialty «Social Work» for professional activity in specialized services for the prevention of offenses is aimed at forming in them general and professional

competencies, personal and professionally important qualities necessary for the effective performance of social work. 2. The result of professional training may be professional competence, professional readiness or professional readiness of a social work specialist for the prevention of offenses of children and youth. 3. Justice mechanisms for children are improved by implementing programs for the prevention of offenses among them. 4. Specialized services for the prevention of offenses of children and youth carry out effective measures for the social adaptation and rehabilitation of minors who are in conflict with the law. 5. There is a need to increase the effectiveness of professional training of future social workers in higher educational institutions of Ukraine in the prevention of offenses of children and youth. 6. An important area of work of specialized services in the social sphere in the prevention and prevention of delinquency and crime of children and youth is counseling and social mediation.

Key words: professional training of social workers, children and youth, prevention of delinquency, social support of minors, specialized services for the prevention of delinquency, professional readiness of a social worker for the prevention of delinquency of children and youth.

Постановка проблеми. Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників в своїй основі має також вибірковий освітній компонент «Спеціалізовані служби в соціальній сфері», що конкретизує їх майбутню фахову діяльність у спеціалізованих службах з профілактики та попередження правопорушень та злочинності дітей та молоді. Теоретичні засади та практичні аспекти фахової підготовки майбутніх спеціалістів соціальної сфери виокремлюють основні завдання в даному напрямі. Ними є такі: реалізація державної політики з питань соціального захисту дітей та молоді і вчинення ними правопорушень; організація та проведення заходів, спрямованих на поліпшення становища дітей, їх фізичного, інтелектуального і духовного розвитку; здійснення профілактичних заходів, спрямованих на виявлення та усунення причин і умов, які сприяють вчиненню дітьми та молоддю правопорушень; здійснення контролю за умовами організації виховної роботи в освітніх закладах; участь у правовому вихованні дітей та молоді та інші.

Аналіз останніх досліджень. Вивченню теоретичних засад та практичних аспектів сучасних досліджень в системі професійної освіти майбутніх фахівців соціальної сфери присвячені наукові розробки С. Байди, К. Віщукаєвої, Б. Головкина, О. Сафіна, В. Шахрай та ін. Важливі складові професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки обґрунтовано в наукових розвідках

М. Волошенко та ін. Тривають дослідження з підготовки майбутніх соціальних працівників до соціально-превентивної діяльності у молодіжному середовищі (Р. Чубук та ін.); професійної діяльності в багатонаціональному середовищі (Ю. Рябова та ін.); профілактики девіантної поведінки учнівської молоді (Р. Козубовський та ін.). Питанням посередництва у соціальній роботі займалося багато вітчизняних науковців, з них можна виділити таких: В. Васильєва, І. Зверєва, А. Капська, І. Козубовська, Г. Лактіонова І. Миговича, Л. Міщик, В. Поліщук, Н. Тименка та інші. Серед зарубіжних науковців варто відзначити: Дж. Рубін, Д. Пруїт, М. Пірен та інші. Проблеми сфери соціальної роботи та соціально-виховної роботи висвітлені у наукових розвідках видатної вітчизняної вченої А. Капської.

На сьогодні *недостатньо вирішеними* залишаються проблеми вивчення сутнісних характеристик діяльності фахівців соціальної сфери у ювенальній превенції.

Методологія дослідження. Процес технологізації соціальної роботи щодо підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності «Соціальна робота» до фахової діяльності у спеціалізованих службах з профілактики правопорушень дітей та молоді постійно вдосконалюється. Для того, щоб майбутні соціальні працівники ще в стінах ЗВО оволоділи знаннями й вміннями, необхідними для фахової діяльності, вони повинні розуміти сутність правопорушень та профілактики і превенції правопорушень дітей та молоді.

Методологія дослідження базується на загальних принципах філософії, базових сучасних положеннях педагогічної науки і соціальної роботи та відображає взаємозв'язок методологічних підходів до вивчення процесу підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності «Соціальна робота» до фахової діяльності у спеціалізованих службах з профілактики правопорушень дітей та молоді.

Наукова новизна. Обґрунтовано, що існує потреба вдосконалення професійної підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності «Соціальна робота» до фахової діяльності у спеціалізованих службах з профілактики правопорушень дітей та молоді.

Методи дослідження – для обґрунтування процесу підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності «Соціальна робота» до фахової діяльності у спеціалізованих службах з профілактики правопорушень дітей та молоді проведений аналіз наукової, педагогічної, методичної літератури.

Виділення раніше не вирішених частин проблеми. Недостатньо вивченими вважаємо практичні засади підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності «Соціальна робота» до фахової діяльності у спеціалізованих службах з профілактики правопорушень дітей та молоді.

Мета розділу – проаналізувати специфіку підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності «Соціальна робота» до фахової діяльності у спеціалізованих службах з профілактики правопорушень дітей та молоді.

Виклад основного матеріалу. Підготовка майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності, як зазначає І. Мельничук, передбачає формування в них компетентності в галузі вивчення індивідуальності і соціальної природи людини, особливостей соціальних груп та індивідів у конкретних обставинах суспільного життя; засвоєння методів впливу, вияву їхніх можливостей у міжособистісному спілкуванні; надання безпосередньої допомоги конкретній людині чи групі людей у розв'язанні їхніх проблем (Мельничук, 2011).

Схильність до правопорушень у дітей та молоді передбачає протистояння неповнолітніх цілеспрямованому педагогічному впливу, викликаному досить різноманітними причинами, включаючи педагогічні прорахунки вчителів, батьків, дефекти психологічного і соціального розвитку, особливості характеру, темпераменту, інші особистісні характеристики як дітей, так і молоді.

В основі причин виникнення схильності до правопорушень неповнолітніх лежать дві складові: психо-біологічна та соціальна. Фактором появи схильності до правопорушень у дітей та молоді є сім'я, де мають формуватися всі моральні установки дітей та молодих людей. Вихованням таких неповнолітніх мають займатися як батьки, так і вчителі, адже саме завдяки ним формується дитяча особистість. Для того щоб уникнути появи правопорушень, як серед дітей, так і серед молоді необхідно проводити профілактичну роботу. Саме тому, активну допомогу можуть надавати спеціалізовані соціальні служби з профілактики правопорушень і злочинності.

Підлітковий вік спонукає дітей прагнути самоутвердження. Виокремлення серед однолітків, здобуття очікуваної позиції у групі або колективі, віднайдення для себе цікавого заняття, самостійної будь-якої діяльності, все це є нагальними потребами підлітків кожного дня. Якщо ці потреби не задовольняються,

поведінка таких дітей спрямовується в негативне русло. Здебільшого це відбувається з педагогічно занедбаними дітьми. Якщо під впливом несприятливих соціальних, психолого-педагогічних та інших умов у підлітка сформувалося негативне ставлення до навчання, соціально цінних норм поведінки, вони втрачають почуття відповідальності за свої вчинки, зневірюються в собі – це педагогічно занедбані підлітки. Діти підліткового віку цієї категорії важко піддаються вихованню та частіше ніж інші скоюють правопорушення або злочини. Здебільшого скоєння правопорушень притаманно підліткам, які не мають емоційної підтримки, або зазнають негативного впливу з боку батьків. Це трапляється в зовні благополучних сім'ях, в яких існують проблеми у процесі виховання підлітків, або через прорахунки в освітній діяльності закладів загальної середньої освіти (Педагогічно занедбані підлітки, 2025).

Ще однією категорією неповнолітніх, яким притаманне скоєння правопорушень науковці вважають важковиховуваних підлітків.

Важковиховуваність – це стан, коли дитина чи підліток важко піддаються виховним впливам, проявляє агресивну або конфліктну поведінку, часто не приймає соціальні норми і правила, що призводить до складнощів у навчанні, вихованні та взаємодії з оточуючими (Важковиховуваність, 2025).

А. Капська в наукових розвідках наголошує, що для профілактики правопорушень у важковиховуваних підлітків працівникам спеціалізованих соціальних служб необхідно формувати емоційну стійкість як головного аспекту у професійній діяльності. Вчена констатує, що «серед причин формування важковиховуваності чільне місце посідають педагогічні фактори, що зумовлені недостатнім рівнем емоційної культури значної кількості вчителів та батьків». А. Капська доводить, що в основі продуктивного педагогічного спілкування з важковиховуваними підлітками має лежати складова емоційної культури та свідоме й педагогічно доцільне керування власними психофізичним станом. Констатує, що це є надзвичайно важливим для майбутніх фахівців спеціалізованих служб з профілактики правопорушень (Полякова, 2009).

Часто як діти так і молодь, не розуміють, що таке правопорушення та злочин взагалі. І що це водночас є конфліктом із законом.

«Конфлікт із законом – це будь-яка ситуація, у якій особистості чи групі осіб порушують закони, правила чи норми, що

встановлені суспільством та охороняються державою. Це може виражатися у різних формах, починаючи від незначних правопорушень і закінчуючи серйозними злочинами. Конфлікт із законом – це ситуація, в якій відбувається зіткнення між поведінкою людини (або групи осіб) та правилами, що встановлені для суспільства» (Конфлікт із законом, 2025).

Конфлікт із законом може бути результатом різних факторів, таких як: незнання законів, несправедливість, прагнення особистих інтересів, відсутність контролю.

Для підлітків вкрай необхідно розтлумачити для них наслідки конфлікту із законом, що можуть бути такими: попередження, штраф, адміністративне ув'язнення. Якщо випадок серйозний, особа може бути затримана та ув'язнена на певний період. А також – судовий розгляд за серйозні злочини та отримати покарання у вигляді позбавлення волі. Загалом, конфлікт із законом для правопорушника будь-якого віку – це серйозна ситуація, яка може мати негативні наслідки.

Концепцію реформування кримінальної (ювенальної) юстиції України (від 08.04.2008 р. № 311/2008) було затверджено Указом Президента України 311/2008 від 08.04.2008. Хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів обґрунтовує потребу суттєвих вдосконалень та нормативного уточнення для ефективної реалізації правосуддя щодо неповнолітніх, а в даному дослідженні дітей та молоді. У 2008 році необхідно було визначити правові основи ювенальної юстиції. Це також потребувало внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України. До 2008 року законодавство не містило відповідних правових норм для регулювання ювенальної юстиції. Це потребувало залучення кваліфікованих соціальних та ювенальних фахівців для роботи з категоріями дітей та молоді. Існувала також потреба у створенні фахової підготовки для всіх учасників процесу ювенальної юстиції. Процес створення ювенальної юстиції значно посилював превенцію дитячої злочинності. Система превенції (профілактичних заходів) має створюватися за цільовими напрямками, спрямованими на специфічні як психологічні, так і соціальні аспекти. Ювенальна превенція має в основі підхід «спочатку діти, потім правопорушники». Це гуманна ювенальна юстиція. Фахівці соціальної сфери констатують, що спеціалізовані служби в соціальній сфері мають приділяти більше уваги системі реінтеграції неповнолітніх. Залучення громад разом з спеціалізованими

соціальними службами до процесу реінтеграції дозволять досягти більш ефективної ювенальної юстиції в Україні. Захист прав неповнолітніх, які вчинили правопорушення, є одним з напрямів діяльності спеціалізованих служб в соціальній сфері (Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів», 2008; Концепція реформування кримінальної юстиції України, 2008; Хмелевська, 2025: 152–158).

Кабінет Міністрів України схвалив Національну стратегію реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року. Констатуємо, що метою Стратегії є запровадження ефективних механізмів у системі юстиції щодо дітей, спрямованих на посилення відповідальності держави та суспільства за їх розвиток, підвищення рівня соціального та правового захисту, зниження рівня злочинності, а також виправлення та соціальну реабілітацію неповнолітніх, які перебувають у конфлікті із законом.

Прийняття розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2018 р. № 1027-р «Про схвалення Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року» дозволить визначити на законодавчому рівні та в подальшому реалізувати комплекс заходів, спрямованих на покращення стану захисту прав дітей, впровадження ефективної системи ресоціалізації неповнолітніх, які потрапили у конфлікт із законом, та зниження рівня злочинності серед дітей (Про схвалення Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року, 2018).

«Національна стратегія реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року» є етапом вдосконалення механізмів юстиції щодо дітей на засадах забезпечення їх прав шляхом виконання програм профілактики правопорушень серед дітей, здійснення ефективних заходів соціальної адаптації та реабілітації неповнолітніх, які перебувають у конфлікті із законом.

Превентивні заходи є більш загальними та всеохоплюючими, а профілактичні – конкретизовані, тобто превентивні заходи включають профілактичні. У формуванні концепції подальшого розвитку ювенальної юстиції важливо звертати увагу на кращі практики, зокрема підхід «спочатку діти, потім правопорушники» (Children First, Offenders Second).

Спеціалізовані служби в соціальній сфері мають звертати увагу на фактори, що впливають на формування протиправної

поведінки дітей. Негативне (криміногенне, протиправне) оточуюче середовище грає в цьому процесі основну роль. Бо в цьому середовищі зростають діти. А процес формування особистості дитини – це формування їх світогляду, моральних цінностей; бажання до самореалізації. Для соціальних служб взагалі важливо створити банк доступних програм організації дозвілля дітей та молоді. Необхідно знижувати рівень впливу правопорушень та мінімізації факторів формування протиправної поведінки дітей та молоді. Спеціалізовані служби в соціальній сфері мають запровадити «цілісну систему заходів, що включатиме забезпечення дієвого правосуддя, соціально-виховні та реабілітаційні програми для неповнолітніх, які перебувають у конфлікті із законом, профілактичні та освітні програми, адресні соціальні послуги, що можуть допомогти дитині набутти навичок з розв'язання соціальних, побутових проблем, створення можливостей для навчання керувати власною поведінкою та виваженого ставлення до своїх вчинків, професійного розвитку та налагодження стосунків у сім'ї та громаді» (Національна стратегія реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року, 2018).

Спеціалізовані служби в соціальній сфері є надавачами соціальних послуг, для цього необхідно координувати дії органів державної влади та органів місцевого самоврядування, (судів, органів прокуратури, підрозділів Національної поліції, органів та установ Державної кримінально-виконавчої служби), організацій громадянського суспільства, надавачів соціальних, освітніх, медичних та інших послуг. Проте, забезпечення найкращих інтересів дитини мають бути «пріоритетними засадами формування та здійснення дружнього до дитини правосуддя, що декларується, зокрема, міжнародними стандартами, потребує ефективного впровадження таких спеціальних практик та механізмів, як методика «Зелена кімната», процедура відновного примирення (медіації), соціального патронату» (Національна стратегія реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року, 2018).

Спеціалізовані служби в соціальній сфері з профілактики правопорушень дітей та молоді мають звертати увагу в межах превентивного виховання на дитячий негативізм. «Дитячий негативізм (від лат. – заперечую) проявляється як немотивоване і нерозумне протистояння дитини впливу на нього оточення». О. Сафін, С. Байда обґрунтовують, що негативізм завжди свідчить про негаразди у стосунках між дорослими і дітьми або молоддю.

Вчені зазначають, що «дитячий негативізм – форма протесту дитини проти реально існуючого (або сприйманого як реальне) негативного ставлення до нього з боку однолітків або дорослих. Дитячий негативізм може виявлятися по-різному: у підвищеній грубості, впертості, замкнутості, відчуженості. Психологічною основою негативних реакцій в усіх випадках є незадоволення якихось надзвичайно істотних для дитини потреб соціального характеру: потреби в спілкуванні, в схваленні, в пошані, потреби в емоційному контакті – емоційному співзвуччі зі значущим іншим (однолітком або близьким дорослим)» (Психологія девіантної поведінки, 2019: 9).

О. Сафін, С. Байда констатують, що «поняття «негативні прояви у поведінці» тісно пов'язані з поняттями «педагогічна занедбаність», «відхилення у поведінці», «девіантна поведінка», оскільки відіграють роль початкового етапу у формуванні в майбутньому девіантної поведінки» (Психологія девіантної поведінки, 2019: 9).

М. Волошенко професійну підготовку майбутніх соціальних працівників до профілактико-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки розглядає, як «цілеспрямований процес формування в них знань, умінь, навичок, якостей і практичного досвіду, необхідних для успішного вирішення завдань професійної соціальної роботи з означеною категорією клієнтів» (Волошенко, 2016: 56).

Спеціалізованим службам в соціальній сфері з профілактики правопорушень дітей та молоді необхідно більш ефективно досліджувати в практичних аспектах специфіку виховання дітей та молоді, схильних до правопорушень.

Коротко розглянемо завдання і напрями соціально-реабілітаційної та профілактичної роботи у спеціалізованих службах в соціальній сфері з профілактики правопорушень дітей та молоді.

Соціально-реабілітаційна робота та профілактика правопорушень дітей та молоді у спеціалізованих службах в соціальній сфері: збір та аналіз повної інформації про дитину, яка стоїть на обліку в службах у справах дітей (вивчення її характеристик, особової справи, медичної картки та ін.); знайомство з сім'єю, оточенням дитини; бесіда-знайомство з дитиною (з'ясування індивідуально-психологічних особливостей, мотивації подальшої поведінки, характеру стосунків з батьками, міркувань щодо освіти, майбутньої роботи); розробка індивідуальних діагностичних карт; складання індивідуальної програми реабілітації для успішної адаптації

до життя в суспільстві, підбір методів втручання (засобів впливу на свідомість, почуття, волю); складання плану соціального супроводу; розробка та проведення тренінгів з питань соціальних цінностей, досвіду та стимулювання розвитку позитивних рис характеру, подолання особистих комплексів.

За *напрямами* конкретна діяльність працівників спеціалізованих служб в соціальній сфері з профілактики правопорушень дітей та молоді передбачає такі *види*: дослідницьку діяльність, у тому числі соціологічні дослідження, що передбачають вивчення характерних проблем у сфері правопорушень та злочинності в певному регіоні, визначення першочергових проблем неповнолітніх; організаційну діяльність, що включає планування заходів ЦССМ із залученням широкого кола організацій-партнерів до реалізації програм; соціальної роботи з дітьми та молоддю, налагодження відповідних зв'язків із зацікавленими організаціями та структурами; організаційне забезпечення роботи консультативних пунктів при ЦССМ; науково-методичну діяльність, зокрема, розробка методик профілактичного, просвітницького спрямування, психологічних, педагогічних, лекційно-тренінгових форм, методик для спеціалістів ЦССМ із питань організації роботи з неповнолітніми, які перебувають у конфлікті з законом; рекламно-інформаційну діяльність – розробка та видання матеріалів із профілактики правопорушень і підвищення обізнаності клієнтів з найбільш актуальних питань щодо майбутнього влаштування життя; безпосередню соціальну роботу з клієнтами.

Коли ведеться *соціально-реабілітаційна робота з батьками*, послідовність дій включає: знайомство з сім'єю (підготовка до зустрічі, з'ясування мотивації щодо проживання дитини в сім'ї, питання подальшої освіти, роботи); допомога у створенні позитивного сімейного мікроклімату: складання плану соціального супроводу сім'ї; індивідуально-консультативна робота з батьками з подолання конфліктних ситуацій у сім'ї.

У випадках соціально-реабілітаційної роботи з *найближчим оточенням* вона розпочинається зі знайомства з людьми, з яких воно складається (однолітки, друзі, знайомі). Спілкування спрямовується на визначення найбільш референтних (для клієнта) осіб з оточення, з'ясування їхніх індивідуально-психологічних особливостей, мотивації щодо їхньої подальшої поведінки, характеру стосунків, що розвиватимуться. Після аналізу отриманої інформації і розробки стратегії втручання ведеться індивідуально-консультативна робота з людьми близького оточення (Віщукаєва, 2017).

Велику частину соціальної роботи на користь дітей та молоді, які скоїли правопорушення, становить організаційна робота з державними установами та громадськими організаціями. Вона включає: представництво і захист інтересів дитини в державних установах; налагодження порозуміння та взаємозв'язків між різними структурами; координацію роботи фахівців різних установ і організацій на користь клієнта. Статтею 242 Цивільного кодексу України встановлено, що батьки (усиновлювачі) є законними представниками малолітніх та неповнолітніх дітей. Опікун є законним представником малолітньої особи та фізичної особи, визнаної недієздатною. Законним представником у випадках, встановлених законом, може бути інша особа. Перелік осіб, які є законними представниками, вичерпний (Цивільний кодекс України, 2003).

Особи, позбавлені батьківських прав перестають бути законними представниками дітей. Прийомні батьки як і батьки-вихователі є законними представниками прийомних дітей і діють без спеціальних на те повноважень як опікуни або піклувальники. У разі відсутності в дитини батьків (усиновлювачів) їхніми законними представниками можуть бути й опікуни (малолітніх дітей) та піклувальники (неповнолітніх дітей) (Цивільний кодекс України, 2003).

Органи, установи та соціальні організації здійснюють соціальний патронаж учнівської молоді з профілактики правопорушень. Цю місію виконують такі соціальні організації та служби (Щодо профілактичної роботи з запобігання правопорушенням та злочинності серед дітей та учнівської молоді, 2013): місцеві органи виконавчої влади; органи місцевого самоврядування; центри соціальної адаптації; органи соціального захисту населення; органи охорони здоров'я; органи внутрішніх справ; центри зайнятості населення; будинки-інтернати; кризові центри; служби психологічної допомоги; притулки, в тому числі для неповнолітніх; установи соціального патронажу; будинки нічного або тимчасового перебування звільнених осіб; громадські організації; реабілітаційні центри.

О. Сафін, С. Байда констатують, що для превенції правопорушень дітей та молоді фахівцям спеціалізованих служб необхідно спиратися на обґрунтування психологічних основ девіантної поведінки. «Типовим проявом девіантної поведінки є ситуативно-обумовлені дитячі і підліткові поведінкові реакції, такі як:

демонстрація, агресія, виклик, самовільне і систематичне ухиляння від навчання і трудової діяльності; систематичні втечі з дому, бродяжництво, пияцтво і алкоголізм дітей і підлітків; рання наркотизація і пов'язанні з нею асоціальні дії; анти суспільні дії сексуального характеру; спроби суїциду». На думку науковців, діагностика агресивності та корекційна робота стає все більш актуальною. Сьогодні в Україні стає все проблематичніше виховати дитину без агресивних тенденцій. Причинами вони вважають телебачення, медіа та зайнятість батьків, які вихованню власних дітей не приділяють належної уваги. О. Сафін, С. Байда наголошують на негативній ролі агресії в поведінці дітей та молоді. «Під *агресією* розуміється така поведінка людини, яка направлена на нанесення шкоди іншій людині: це рукоприкладство, прямі образи та навіть глузування, якщо вони вимовляються у недоброчливому тоні. Агресія – це індивідуальна або колективна поведінка, дія, спрямована на нанесення фізичної чи психічної шкоди, збитку або на знищення іншої людини чи групи людей; вона характеризується цілеспрямованим усвідомленим нанесенням збитку іншим» (Психологія девіантної поведінки, 2019: 86).

Спеціалізованим службам в соціальній сфері з профілактики правопорушень дітей та молоді важливо також вживати заходів з профілактики *агресивності*. Існують невеликі відмінності від агресії. «*Агресивність* (від лат. *нападати*) – короткочасний емоційний стан чи риса характеру людини, яка виражається в гніві, злості, діях проти інших людей, якщо вони заважають задоволенню потреб або досягненню мети. Агресивність є рисою особистості, яка виявляється у більш-менш постійному ворожому ставленні людини до інших людей, схильності до неспровокованих агресивних дій; це готовність суб'єкта до агресивної поведінки. Найбільш важливе виділення агресії ворожої (обумовленої подразником) та інструментальної (обумовленої спонуканням): про ворожу агресію говорять в тому випадку, коли головною метою суб'єкта є заподіяння шкоди, страждань жертві; інструментальна агресія описує ситуації, коли індивід переслідує при нападі інші цілі, ніж заподіяння шкоди й страждань жертві, вони можуть бути навіть і позитивними, але засоби їх досягнення – погані. Аутоагресія – це агресивні дії, які спрямовані людиною на себе. Аутоагресія часто призводить до суїциду» (Психологія девіантної поведінки, 2019: 87).

Сьогодні існує багато державних програм, які спрямовувалися на вирішення проблем нормального розвитку дітей в Україні. Нині більшість з них вже є застарілими за змістом. Б. Головкін зазначає, що в екстремальних умовах війни, прискореного реформування органів охорони правопорядку та розбудови кримінальної юстиції щодо дітей та молоді в Україні «державна явно недооцінює загрозу від злочинності неповнолітніх та не приділяє достатньої уваги протидії їй» (Головкін, 2016: 215). Діяльність служб у справах дітей сьогодні потребує системних дієвих заходів із виховання дітей та молоді й «забезпечення їм належних умов розвитку з боку закладів системи освіти, медицини та соціального захисту суттєво обмежується недостатнім фінансуванням з боку державного та місцевого бюджетів» (Головкін, 2016: 215).

До основних завдань служб у справах дітей відносяться: реалізація державної політики з питань соціального захисту дітей та запобігання дитячій бездоглядності і вчинення ними правопорушень; організація та проведення заходів, спрямованих на поліпшення становища дітей, їх фізичного, інтелектуального і духовного розвитку; здійснення профілактичних заходів, спрямованих на виявлення та усунення причин і умов, які сприяють вчиненню дітьми правопорушень; надання органам місцевої виконавчої влади, підприємствам, установам, громадським організаціям, громадянам практичну та методичну допомогу (консультації) та координує їх зусилля у вирішенні питань; соціального захисту дітей та підлітків і профілактики правопорушень серед них; контроль за виконанням законодавства щодо соціального та правового захисту дітей, дотриманням законодавства про працю дітей на підприємствах, установах та організаціях усіх форм власності; здійснення контролю за умовами утримання і виховання дітей у спеціальних установах, організацією виховної роботи в освітніх закладах; участь у правовому вихованні дітей; забезпечення додержання вимог законодавства щодо встановлення опіки та піклування над дітьми, їх усиновлення; представлення у разі необхідності інтересів дітей в судах, у їх відносинах з підприємствами, установами й організаціями; розробка та реалізація власних та підтримка громадських програм соціального спрямування з метою забезпечення захисту прав, свобод і законних інтересів дітей.

Значущим соціальним інститутом при розгортанні соціальної роботи в інтересах неповнолітніх, які скоїли злочин або мають

їх скоїти, є спеціалізовані центри ресоціалізації та адаптації. Вони створюються на базі ЦССМ, до структури повинні входити служби соціального супроводу дітей, схильних до правопорушень, та кризові центри тимчасового перебування для неповнолітніх цієї категорії, які потрапили у складну життєву ситуацію.

Державний стандарт соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах (2016) наголошує на потребі соціального супроводу членів сім'ї (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах у разі введення воєнного стану в Україні, або наявності загрози життю чи здоров'ю дітей та молоді, які не можуть самостійно подолати або мінімізувати негативний вплив цих обставин, соціальна послуга соціального супроводу може надаватися екстрено (кризово). У такому разі застосовуються спеціальні вимоги до її змісту, обсягу, умов та порядку надання (Державний стандарт соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, 2016).

Спеціалізована служба супроводу дітей, які перебувають у конфлікті з законом, передбачає свою роботу з цільовою групою неповнолітніх: учні шкіл, професійних училищ; діти з девіантною поведінкою; діти, які перебувають на шкільному профілактичному обліку, обліку служби у справах дітей, ювенальної превенції; підлітки, засуджені до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі; підлітки та молодь, які перебувають: у слідчих ізоляторах і повертаються з них, школах та училищах соціальної адаптації, виховних колоніях, центрах медико-соціальної реабілітації; сім'ї та найближче оточення дітей та молоді цих категорій.

Для даного дослідження необхідно спиратися на послугу соціальної профілактики. Послуга *соціальної профілактики* – це комплекс заходів, спрямованих попередити або зупинити негативні явища на рівні особистості, сім'ї, групи або громади. Потенційними отримувачами послуги є люди, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують підтримки (Соціальний веб-портал електронних послуг Мінсоцполітики, 2025).

Соціальна профілактика – це науково обґрунтований і такий, що своєчасно застосовується, вплив на соціальний об'єкт з метою збереження його функціонального стану та попередження можливих негативних процесів у його життєдіяльності. Термін «профілактика» походить від грецької мови і означає «запобіжний». *Метою соціальної профілактики* є забезпечення стабільності та позитивного розвитку на рівні індивіда, сім'ї, групи або громади,

шляхом попередження та зменшення негативних впливів (Соціальний веб-портал електронних послуг Мінсоцполітики, 2025).

В. Шахрай зазначає, що «ефективність здійснення соціальної профілактики багато в чому визначається професіоналізмом суб'єкта впливу і комплексним характером її застосування. Соціальна профілактика створює передумови для процесу нормальної соціалізації особистості, що ґрунтується на пріоритеті принципів законності і моралі. Соціальна профілактика (попередження, превенція) – діяльність з попередження соціальної проблеми, соціального відхилення чи втримання їх на соціально терпимому рівні через усунення або нейтралізацію причин, що їх породжують». Даний вид профілактики спрямований на попередження будь-яких фізичних, психологічних чи соціокультурних колізій в окремих клієнтів і «груп ризику». Основне його спрямування на збереження, підтримку та захист нормального рівня життя і здоров'я людей та сприяння їм у розкритті їхнього внутрішнього потенціалу на постійній основі життєдіяльності (Шахрай, 2006: 55).

Коротко розглянемо організаційні принципи роботи спеціалізованої служби соціального супроводу неповнолітніх і молоді, які перебувають або повернулися з місць позбавлення волі (юридичний статус, форма роботи, мета, функції, клієнти, термін допомоги, види послуг) (Організаційна основа соціальної роботи з неповнолітніми та молоддю, що перебуває у конфлікті з законом, 2025).

Для здійснення соціального супроводу молоді, яка перебуває у місцях позбавлення волі або звільнилася з них, при центрах соціальних служб для молоді створені служби соціального супроводу молоді, яка перебуває в місцях позбавлення волі та повертається з них, діяльність яких регламентується Типовим положенням про спеціалізовані служби центрів соціальних служб для молоді (наказ Державного комітету України у справах сім'ї та молоді від 4.02.02 р. № 14) та Примірним положенням (наказ Державного центру соціальних служб для молоді від 4.09.02 р. № 80).

Спеціалізована служба соціального супроводу дітей та молоді, яка перебуває у місцях позбавлення волі чи повернулася з місць позбавлення волі – це тимчасове формування, яке створюється наказом директора Республіканського, обласних, Київського міських, районних, районних у містах центрів ССМ у виховних,

виправних колоніях, слідчих ізоляторах та при ЦССДМ. *Мета* створення СССС – превенція рецидивної злочинності серед дітей та молоді шляхом створення умов для успішної ресоціалізації неповнолітніх, які відбувають покарання та звільнюються з місць позбавлення волі. Основне завдання – соціальний супровід дітей та молоді, яка перебуває у місцях позбавлення волі або звільнилася з них. Служба не є юридичною особою (є спеціалізованим формуванням). Очолює Службу штатний працівник ЦССДМ. У роботі Служби беруть участь: психолог – штатний працівник ЦССДМ, залучені працівники з інших установ і організацій (психологи, юристи, соціальні працівники) та волонтери. Термін діяльності Служби визначається терміном дії програм (Організаційна основа соціальної роботи з неповнолітніми та молоддю, що перебуває у конфлікті з законом, 2025).

Форма роботи. Служба може здійснювати свою діяльність стаціонарно – робота працівників Служби з клієнтами в ЦССДМ та мобільно-виїзна робота працівників Служби з клієнтами в СІЗО, виховній чи виправній колонії, за місцем проживання клієнта та його сім'ї.

Контингент, який обслуговується спеціалізованою службою соціального супроводу дітей та молоді: діти і молодь, яка перебуває у слідчих ізоляторах; діти і молодь, яка відбуває покарання у виховних чи виправних колоніях; діти (віком від 14 до 18 років) і молодь (віком від 18 до 35 років), які повернулись з місць позбавлення волі; діти і молодь, засуджені до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі; представники соціального оточення (передусім батьки) (Організаційна основа соціальної роботи з неповнолітніми та молоддю, що перебуває у конфлікті з законом, 2025).

Визначено основні функції спеціалізованої служби соціального супроводу дітей та молоді: *у виховно-трудовій колонії, слідчому ізоляторі:* проведення інформаційних, правових та психолого-педагогічних консультацій для вихованців ВК та СІЗО з метою їхньої соціальної реабілітації, підготовки до звільнення; розповсюдження серед клієнтів інформаційно-просвітницьких матеріалів; сприяння у проведенні фестивалів «Червона калина» у виховних колоніях для неповнолітніх; підготовка та направлення повідомлень про осіб, які звільняються, до ЦСССДМС за місцем проживання клієнта.

У ЦСССДМ: здійснення обліку клієнтів, складання індивідуальних планів соціального супроводу та здійснення супроводу;

робота з сім'ями та найближчими родичами: сприяння вирішенню соціально-психологічних проблем; налагодження сімейних зв'язків (якщо втрачені).

При фаховій підготовці майбутніх соціальних працівників необхідно враховувати той факт, що основні напрями роботи працівників Служби з клієнтами в СІЗО, виховній чи виправній колонії здійснюється шляхом мобільно-виїзної роботи. Слідчий ізолятор – місце попереднього ув'язнення. Починати підготовку до нормального життя після звільнення необхідно починати з перших днів перебування. Підслідні можуть бути засуджені умовно та звільнені з-під варти; або відбуваючи покарання у колонії до них може бути застосований закон «Про амністію» або умовно-дострокове звільнення.

Спеціалізованою службою соціального супроводу дітей та молоді в СІЗО передбачається надання соціальних послуг: *психологічні послуги*: психодіагностика та обстеження (складання індивідуально-діагностичних карток); психологічна адаптація та психологічна корекція (тренінги формування навичок поведінки в ситуаціях можливої агресії, навичок для зниження рівня тривожності, агресії); консультування з соціально-психологічних проблем (з питань взаємовідносин між чоловіком та жінкою, дітей з батьками, адаптації після звільнення, виходу із депресивного стану); консультації з особами, які схильні до суїциду або мали спробу самогубства (кольоровий тест Люшера, елементи Еріксоніанського гіпнозу, тести «Неіснуюча тварина», «Незакінчені речення», клієнтоцентрована терапія, асоціативні методики) (Що ж таке психодіагностика, 2025); *соціально-педагогічні послуги*: організація соціально-позитивної діяльності, пропагування здорового способу життя (лекції, тренінги), профілактика суїциду, алкоголізму та наркоманії, ВІЛ/Сніду (відео лекторії); організації фестивалю «Червона калина»; *юридичні послуги*: консультування з питань цивільного та кримінального права, захисту їхніх прав та інтересів, допомога в оформленні документів; *інформаційні послуги*: розповсюдження буклетів, листівок, пам'яток профілактичного (пропаганда здорового способу життя) та інформаційного характеру (адреса та телефони необхідних закладів після звільнення), інформування про графіки роботи закладів соціального спрямування, освіти, охорони здоров'я, центрів зайнятості, органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, послуги, які можна отримати в центрах ССМ; інформування про можливості

працевлаштування після звільнення; індивідуальні та групові консультації з нормативно-правових аспектів, проблем працевлаштування, здоров'я та насилля (Про затвердження Організаційно-методичних вказівок з підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях на 2024-2025 роки, 2024); *соціально-медичні послуги*: профілактика туберкульозу та інфекційних хвороб, інформування про способи ураження венеричними хворобами, засоби контрацепції, способи інфікування ВІЛ та засоби його уникнення, навички здорового способу життя; сеанси лікувального масажу (Petrenko & Stopolyansky & Bondarenko & Galan & Potaychuk & Kravchenko & Kartashova & Stopolyanska, 2021: 15–19); *соціально-економічні послуги*: сприяння в наданні гуманітарної допомоги, матеріальної допомоги у вигляді продуктів харчування, одягу; формування бібліотечного фонду художньої літератури, забезпечення ув'язнених настільними іграми (шахи, шашки, доміно), забезпечення миючими засобами та предметами гігієни (зубні щітки, зубні пастки, туалетне мило, господарське мило, шампунь, порошок пральний).

Соціальна реабілітація – комплекс заходів, спрямованих на відновлення людини вправах, соціальному статусі, на покращання її здоров'я, дієздатності. Цей процес спрямований також і на зміну соціального середовища, умов життєдіяльності, порушених чи обмежених з певних причин. Здійснення соціальної реабілітації значною мірою залежить від дотримання її основних принципів: етапності, диференційованості, комплексності, спадковості, послідовності, безперервності у проведенні реабілітаційних заходів, доступності і переважної безоплатності для тих, хто її найбільше потребує (інваліди, пенсіонери, біженці та ін.). Реабілітація – комплекс медичних, соціально-економічних, педагогічних, професійних і юридичних заходів, спрямованих на відновлення (чи компенсацію) порушених функцій, дефекту, соціального відхилення. Реабілітація може бути стихійною чи організованою. У першому випадку передбачається, що особистість інтуїтивно налагоджує відносини з власним організмом і оточуючим середовищем на більш чи менш прийнятному для себе рівні. Організована реабілітація ставить своєю метою скоротити терміни відновлення соціальної норми, підвищити якість самостійної роботи особистості за рахунок професійної допомоги (Шахрай, 2006: 108–109).

Процес соціальної реабілітації має тривалий характер. Важливою є розробка індивідуальної комплексної програми

реабілітації. Вона являє собою систему, яка включає на кожному із виділених етапів ряд заходів у різних сферах реабілітації (соціально-побутовій, медико-фізіологічній, медико-психологічній, психолого-педагогічній, соціально-трудовій). 1. Визначення вихідного реабілітаційного потенціалу: а) соціально-побутова: перевірка документів; збір інформації про рівень соціально-побутової реабілітації; оцінка потенційних можливостей розвитку соціально-побутових навичок; б) медико-фізіологічна: первинне медичне обстеження; збір анамнестичних даних; проведення протиепідемічних заходів; планове медичне обстеження для підготовки рекомендацій; в) медико-психологічна: вияв гострих психологічних проблем; збір психологічного анамнезу; надання психологічної підтримки за наявності кризового стану; патопсихологічне дослідження порушень психічного розвитку; г) психолого-педагогічна: збір психологічного анамнезу; перевірка відповідності знань рівню освіти; вияв педагогічних проблем; підготовка рекомендацій з проблем навчання; д) соціально-трудова: збір інформації про трудове спрямування та інтереси; спостереження за ставленням до праці і визначення профздібностей; підготовка рекомендацій з професійної адаптації. 2. Розробка індивідуальної комплексної програми реабілітації: а) соціально-побутова: розробка плану формування і розвитку навичок самообслуговування; участь у розробці комплексної програми; б) медико-фізіологічна: розробка програми медичної реабілітації; участь у розробці комплексної програми; в) медико-психологічна: розробка програми медико-психологічної реабілітації; участі в розробці комплексної програми; г) психолого-педагогічна: розробка плану індивідуального навчання і фізичного виховання; участь у розробці комплексної програми; д) соціально-трудова: розробка плану професійного навчання; участь у розробці комплексної програми. 3. Реалізація розробленої програми та її періодичне коригування: а) соціально-побутова: адаптація дитини до умов життя закладу, соціально-побутове навчання і виховання; коригування комплексної програми реабілітації; б) медико-фізіологічна: періодичне медичне обстеження; призначення курсів медикаментозного і фізіотерапевтичного лікування; направлення на санітарно-курортне лікування за показаннями; коригування комплексної програми реабілітації (Шахрай, 2006: 109-110).

Одним з важливих напрямів роботи спеціалізованих служб в соціальній сфері щодо профілактики та попередження правопорушень та злочинності дітей та молоді є консультування.

Консультування як технологічний спосіб вирішення соціальних завдань – це процедура, що часто використовується у соціальній роботі, в медичній, юридичній практиці спеціалістами різних напрямів з метою орієнтації громадян, окремих осіб, сімей, груп, общин шляхом порад, вказівок і забезпечення необхідною інформацією. Консультування – технологія соціальної роботи, яка полягає в дослідженні проблеми клієнта, знаходженні разом з ним позитивних шляхів її вирішення, наданні порад і рекомендацій щодо наявності для цього соціальних ресурсів. У багатьох роботах, присвячених консультуванню в соціальній роботі, підкреслюється, що найбільш важливим у ньому є «дозвіл людям почути самих себе». Консультування є процесом, в якому людина досягає більш високого рівня особистісної компетентності. М. Катц писав, що консультування займається не тим, щоб навчити людей приймати мудрі рішення, а тим, щоб навчити їх приймати рішення помудрому. Саме таким чином можна досягти дійсного самопосилення (тобто збільшення і більш широкого використання власного потенціалу) клієнта. «У консультуванні не заохочуються пасивність і залежність клієнта. Навпаки, створюється ситуація, коли клієнт відчуває себе людиною, яку розуміють, чують, поважають. Це сприяє розвитку довіри клієнта до самого себе і зростанню його здатності приймати власні рішення. Найбільш важливий результат консультування – перетворення внутрішнього світу клієнта» (Шахрай, 2006: 140–141).

Також консультант сприяє ліквідації дефіциту інформації про об'єкт та предмет дослідження чи перетворення, озброює клієнта новими підходами, інноваційною інформацією. «Результатами консультування можуть бути: покращання розуміння (проблеми, себе, оточуючих); зміна емоційного стану; здатність до прийняття рішення; здатність до здійснення даного рішення; підтвердження своїх думок, почуттів, рішень; отримання підтримки; пристосування до ситуації, яку неможливо змінити» (Шахрай, 2006: 141).

Помилки клієнта використовуються, як результат, проти консультанта: «Я перепробував все, що Ви мені радили, але все виявилось неідеальним». Важливо пам'ятати, що в будь-якому випадку позиція консультанта є нижчою, ніж позиція клієнта. Клієнт володіє формальною владою: він замовник. Консультант повинен вести клієнта ненав'язливо, не приймаючи роль лідера, не демонструючи роль першокласного експерта. Дружній подив, щира радість від того, що зрозумів складне висловлювання клієнта –

такими є особливості поступливої поведінки консультанта. У процесі спілкування закриті питання типу: «З якого часу?», «Про що?» чи «Що Ви робили, коли...?» і т. ін. – небезпечні. Консультант, таким чином, демонструє свою компетентність: «Я знаю, які питання тут слід ставити». Такі питання і залишаються в основному без відповіді, коли клієнт, в свою чергу, вважає себе експертом. Найкращими питаннями для таких клієнтів-«експертів» є відкриті, наприклад: «Чи не можете Ви мені розповісти про це ще що небудь?» (Шахрай, 2006: 146).

Технологія консультування подібна до технології посередництва. Питанням посередництва у соціальній роботі займалося багато вітчизняних науковців, з них можна виділити: В. Васильєва, І. Зверєва, А. Капська, І. Козубовська, Г. Лактіонова І. Миговича, Л. Міщик, В. Поліщук, Н. Тименка та інші. Серед зарубіжних науковців варто відзначити: Дж. Рубін, Д. Пруїт, М. Пірен та інші. Соціальний педагог, соціальний працівник виконує роль посередника між особистістю та соціумом, таким чином виконує важливу роль у формуванні гуманних, морально і фізично здорових відносин у суспільстві, між дорослими та дітьми, сімейно-сусідському оточенні. У нашій країні процес розвитку посередництва знаходиться на початковому етапі. Тому, існує потреба у тому щоб підвищити рівень поінформованості населення щодо посередництва. Соціальна посередницька діяльність – діяльність спеціаліста соціальної сфери, яка зумовлена діями соціальних суб'єктів, є причиною і наслідком цих дій і є способом вирішення та подолання соціального конфлікту (Словник-довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників, 2000: 231).

Соціальне посередництво – це сприяння у досягненні згоди між суб'єктами для вирішення соціальних проблем одного із них і надання йому допомоги. У ролі такого суб'єкта виступає група, колектив, окрема особа, сім'я та ін. Для вирішення соціальних проблем можуть залучатися декілька суб'єктів (державний соціальний заклад, громадські організації, комерційні структури, спеціалісти і т. ін.). «Бути соціальним посередником – означає пояснювати інтереси і погляди однієї сторони іншій. Якщо посередницькі зусилля спрямовані на мобілізацію сил і засобів для надання конкретної допомоги, то соціальний працівник повинен вміти встановлювати зв'язки з суб'єктами, здатними надати соціальну підтримку, переконати їх у необхідності такої допомоги» (Словник-довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників, 2000: 231).

Перспективи України як європейської країни залежать передусім від зовнішньої державної політики, що стверджує та забезпечує реалізацію соціальних прав громадян для збереження та відтворення людського потенціалу. «У зв'язку з цим зростає роль сучасної соціальної роботи як специфічного напрямку діяльності держави, що має на меті задоволення законних інтересів і соціальних потреб кожного члена суспільства, вирішення проблем працевлаштування, духовного та фізичного розвитку людини», побутових проблем (Баранюк, 2016). Головним призначенням сучасної соціальної роботи є не тільки здійснення соціальної допомоги, але й попередження негативних впливів на життєдіяльність людини, сім'ї, соціальної групи, суспільства в цілому, зумовлених об'єктивними та негативними чинниками. Визначення сутності і специфіки соціальної роботи зумовлює необхідність тлумачення понять «соціальна робота», «соціальний працівник», «клієнт соціальної роботи». Соціальна робота – це унікальний вид професійної діяльності, що полягає в наданні соціальної допомоги особистості, родині, групі чи спільноті «осіб, які опинилися у складній життєвій ситуації шляхом забезпечення матеріального, соціального, культурного рівня життя та підвищення добробуту народу загалом; посиленні та відновленні здатності клієнтів до соціального функціонування в широкому діапазоні різноманітних сфер соціального життя, активізації людиною власних зусиль, розвиток її особистісних ресурсів» (Баранюк, 2016). На наш погляд, соціальна робота є діяльністю спеціально підготовленого персоналу (професійною діяльністю), спрямованою на забезпечення соціального захисту і соціальної допомоги особам, які її потребують, за допомогою консультивання, профілактики та координації їхніх дій. Специфічність соціальної роботи як професійної діяльності полягає в тому, що соціальна допомога населенню має на меті зміну взаємин між людьми й середовищем, що їх оточує. Ця діяльність передбачає організацію допомоги всім особам, які потрапили у складну життєву ситуацію, незалежно від їхнього соціального статусу, оскільки за скрутних життєвих умов кожна людина має право на допомогу. Зауважимо, що «складні життєві обставини можуть бути зумовлені інвалідністю, віком, станом здоров'я, соціальним становищем, звичками та образом життя, внаслідок чого людина частково або повністю втрачає можливість самостійно піклуватися про власне (сімейне) життя і приймати участь у житті суспільства. Вирішити такі

складні життєві ситуації допомагає соціальний працівник – професійно підготовлений фахівець, який має відповідну кваліфікацію в галузі соціальної роботи та надає соціальні послуги» (Корнєшук & Колодійчук & Боделан, 2018: 11).

Діяльнісний компонент готовності майбутніх соціальних працівників до профілактичної діяльності передбачає сформованість конкретних вмінь, навичок та компетентностей щодо її реалізації. Визначений компонент обумовлює здатність майбутніх фахівців до ефективної практичної діяльності, а саме: дослідження причин та умов виникнення негативних явищ; мотивування клієнтів до збереження та зміцнення здоров'я; формування цінності здоров'я та здорового способу життя; інформування щодо способів відповідальної поведінки; впровадження безпечних поведінкових практик; запобігання негативному впливу соціального оточення; планування, розробка та впровадження профілактичних заходів, проєктів, програм на загальному та спеціальному рівнях; організація конструктивного співробітництва; моніторинг ефективності профілактичної діяльності; прогнозування та проєктування профілактичних впливів та ін. Важливого значення для професійного становлення та розвитку власного професійного стилю майбутніх фахівців соціальної сфери набуває поступове накопичення досвіду з реалізації профілактичної діяльності первинного, вторинного й третинного характеру на різних рівнях з різними суб'єктами впливу. К. Червоненко зазначає, що «готовність майбутніх соціальних працівників до профілактичної діяльності є закономірним результатом їх професійної підготовки до реалізації цього напряму і визначається як інтегративна особистісна здатність до впровадження профілактичних заходів первинного, вторинного й третинного характеру на різних рівнях реалізації, формування якої може бути забезпечено в контексті цілісності її структурних компонентів мотиваційно-особистісного, когнітивно-змістового та діяльнісного» (Червоненко, 2025: 569–589). погоджуємося з даною тезою.

Проте, Р. Козубовський обґрунтовує факт готовності фахівця соціальної сфери до профілактики девіантної поведінки серед молоді в процесі професійної діяльності як «особистісний стан, який передбачає наявність у суб'єкта образу, структури дії та постійної спрямованості свідомості на її успішне виконання. Він включає в себе різного роду мотиви, орієнтовані на усвідомлення завдань, моделі ймовірної поведінки, побудовані у відповідності з

наявними професійними знаннями, визначення спеціальних способів діяльності, оцінку можливостей у їх співвіднесенні з можливими майбутніми труднощами та необхідністю досягнення певного позитивного результату» (Козубовський, 2017: 394–397).

С. Сургова розглядає проблему формування готовності до превентивної діяльності майбутніх соціальних працівників у ЗВО. Вчена проаналізувала з дидактичних позицій процес професійної підготовки соціальних працівників, особливості превентивної діяльності майбутніх фахівців. Нею подано авторське тлумачення процесу готовності до превентивної діяльності майбутніх соціальних працівників, обґрунтовано і розроблено педагогічні умови формування готовності до превентивної діяльності зазначених фахівців (Сургова, 2021). Дане дослідження констатує, що превентивна діяльність майбутніх соціальних працівників актуальна для підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності «Соціальна робота» до роботи у спеціалізованих службах з профілактики правопорушень дітей та молоді.

Висновки. 1. Професійна підготовка здобувачів вищої освіти спеціальності «Соціальна робота» до фахової діяльності у спеціалізованих службах з профілактики правопорушень спрямована на формування в них загальних та фахових компетентностей, особистісних і професійно-важливих якостей, необхідних для ефективного виконання соціальної роботи. 2. Результатом фахової підготовки можуть виступати професійна компетентність, професійна готовність або професійна підготовленість фахівця із соціальної роботи до профілактики правопорушень дітей та молоді. 3. Вдосконалюються механізми юстиції щодо дітей шляхом виконання програм профілактики правопорушень серед них. 4. Спеціалізовані служби з профілактики правопорушень дітей та молоді здійснюють ефективні заходи соціальної адаптації та реабілітації неповнолітніх, які перебувають у конфлікті із законом. 5. Існує потреба у підвищенні ефективності професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у ЗВО України щодо профілактики правопорушень дітей та молоді. 6. Важливим напрямом роботи спеціалізованих служб в соціальній сфері щодо профілактики та попередження правопорушень та злочинності дітей та молоді є консультування та соціальне посередництво.

Перспективами подальших наукових розвідок вважаємо процес удосконалення системи реінтеграції неповнолітніх, які вчинили правопорушення.

Список використаних джерел

1. Баранюк В.В. Формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціальної роботи : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Хмельницький, 2016. 23 с.

2. Важковиховуваність. 06.06.2025. URL: https://www.google.com/search?q=%D0%B2%D0%B0%D0%B6%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%B2%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C+%D1%86%D0%B5&oq=%D0%B2%D0%B0%D0%B6%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%B2%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUqBggBEAAyHjIJCAAQRRg5GIAEMgYIARAAGB4yBggCEAAyHjIKSAMQAViABViiBDiHCAQQAVjvBTiHCAUQA.

3. Важковиховуваність: сутність, причини, реабілітація: навчальний посібник для соціальних педагогів та практичних психологів освітніх закладів. / За ред. О.М. Полякової. Суми: Університетська книга, 2009. 346 с.

4. Віщукаєва К.М. Соціальний супровід клієнта: навчальний посібник. Одеса: Вид-во Букаєв Вадим Вікторович, 2017. 322 с.

5. Волошенко М.О. Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2016. 267 с.

6. Головкін Б.М. Злочинність неповнолітніх як суспільна проблема. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 133. С. 204–217.

7. Державний стандарт соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах: Наказ Міністерства соціальної політики України 31.03.2016 № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0621-16#Text>.

8. Козубовський Р.В. Підготовка майбутніх соціальних працівників до профілактичної роботи з молоддю. *Молодий вчений*. № 3 (43), 2017. С. 394–397.

9. Конфлікт із законом. 06.06.2025. URL: https://www.google.com/search?q=%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%BB%D1%96%D0%BA%D1%82+%D1%96%D0%B7+%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC+%D1%86%D0%B5&oq=%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%BB%D1%96%D0%BA%D1%82+%D1%96%D0%B7+%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUqBwgCECEYoAEyBggAEEUYOTiHCAEQIRigATiHCAIQIRigAdiBCDQxMDFqMGo3qAIIsAIB8QVXAkx-8N1b.

10. Концепція реформування кримінальної юстиції України від 08.04.2008 р. № 311/2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/311/2008#Text>.

11. Корнєшук В.В., Колодїйчук Ю.В., Боделан М.В. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх соціальних працівників: монографія. Одеса: ФОП Бондаренко М.О., 2018. 296 с.

12. Мельничук І.М. Теорія і методика професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтерактивних технологій у вищих навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Тернопіль, 2011. 42 с.

13. Національна стратегія реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2018 р. № 1027-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/prgiyi-reformuvannya-sistemi-yusticiyi-shchodo-ditej-na-period-do-2023-roku>.

14. Організаційна основа соціальної роботи з неповнолітніми та молоддю, що перебуває у конфлікті з законом. 11.06.2025. URL: <https://studfile.net/preview/5720821/page:14/>.

15. Педагогічно занедбані підлітки. 06.06.2025. URL: https://pidru4niki.com/12191121/psihologiya/pedagogichno_zanedbani_pidlitki.

16. Про затвердження Організаційно-методичних вказівок з підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях на 2024-2025 роки: Наказ Державної служби України з надзвичайних ситуацій від 03.01.2024 № 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0008388-24#Text>.

17. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів»: Указ Президента України. Документ 311/2008, чинний, поточна редакція – Прийняття від 08.04.2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/311/2008#Text>.

18. Про схвалення Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2018 р. № 1027-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/prgiyi-reformuvannya-sistemi-yusticiyi-shchodo-ditej-na-period-do-2023-roku>.

19. Психологія девіантної поведінки: навчальний посібник / Уклад. О.Д. Сафін, С.П. Байда. Умань: ВПЦ «Візаві». 2019. 202 с.

20. Словник-довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників. / За заг. ред. А.Й. Капської, І.М. Пінчук, С.В. Толстоухової. Київ, 2000. 260 с.

21. Соціальний веб-портал електронних послуг Мінсоцполітики. 11.06.2025. URL: <https://soc.gov.ua/services/soc-prof>.

22. Сургова С.Ю. Підготовка майбутніх соціальних працівників до превентивної діяльності: монографія. Миколаїв: Іліон, 2021. 252 с.

23. Хмелевська Н.В. Концепція розвитку ювенальної юстиції в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Том 4

№ 87 (2025). Серія: Право. С. 152–158. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/325333/315283>.

24. Цивільний кодекс України від 19.06.2003 року. Документ 435-IV, чинний, поточна редакція – Редакція від 09.04.2025, підстава – 4292-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

25. Червоненко К.С. Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до превентивної діяльності в молодіжному середовищі. *Професійна підготовка майбутніх спеціалістів в умовах сучасних реалій*. 2025. Том 2. С. 569–589. doi: 10.30525/978-9934-26-522-8-53.

26. Шахрай В.М. Технології соціальної роботи: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 464 с.

27. Що ж таке психодіагностика? 11.06.2025. URL: <https://zebra-center.com/psychodiagnostics/>.

28. Щодо профілактичної роботи з запобігання правопорушенням та злочинності серед дітей та учнівської молоді: Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 11.02.2013 № 1/9-96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v9-96736-13#Text>.

29. Petrenko V.I., Stopolyansky O.V., Bondarenko Ya.V., Galan I.O., Potaychuk V.I., Kravchenko V.V., Kartashova S.V., Stopolyanska L.V. Risk factors for lethal outcome in tuberculosis associated immune reconstitution inflammatory syndrome with tuberculous lesions of the central nervous system. *Туберкульоз. Легеневі хвороби. ВІЛ-інфекція*. 2021. № 2 (45). С. 15–19. DOI: <http://doi.org/10.30978/TB2021-2-15>.

References

1. Baraniuk, V.V. (2016). Formuvannia profesiino-komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv sotsialnoi roboty: [Formation of professional and communicative competence of future social work specialists] : avtoref. dys. [dissertation abstract] na zdobuttia nauk. stup. kand. ped. nauk: spets. 13.00.04 «Teoriia i metodyka profesiinoi osvity». Khmelnytskyi [in Ukrainian].

2. Vazhkovykhovuvanist. (2025). [Heavy lifting]. 06.06.2025. URL: [3. Vazhkovykhovuvanist: sutnist, prychny, reabilitatsiia \(2009\): \[Heavy lifting: essence, causes, rehabilitation\]: navchalnyi posibnyk \[tutorial\] dlia sotsialnykh pedahohiv ta praktychnykh psykholohiv osvitnykh zakladiv / Za red. O.M. Poliakovoi. Sumy: Universytetska knyha \[in Ukrainian\].](https://www.google.com/search?q=%D0%B2%D0%B0%D0%B6%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%B2%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C+%D1%86%D0%B5&oq=%D0%B2%D0%B0%D0%B6%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%B2%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUqBggBEAAYHjIJCAAQRRg5GI AEMgYIARAAGB4yBggCEAAYHjIKCAMQABiABBiiBDIHCAQQABjvBTIHCAUQA [in Ukrainian].</p></div><div data-bbox=)

4. Vitsukaieva, K.M. (2017). Sotsialnyi suprovid kliienta: [Social support for the client]: navchalnyi posibnyk [tutorial]. Odesa: Vyd-vo Bukaiev Vadym Viktorovych [in Ukrainian].

5. Voloshenko, M.O. (2016). Profesiina pidhotovka maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv do profilaktychno-korektsiinoi roboty z pidlitkamy deviantnoi povedinky: [Professional training of future social workers for preventive and corrective work with adolescents with deviant behavior] dys...[dissertation] kand. ped. nauk: 13.00.04. Odesa [in Ukrainian].

6. Holovkin, B.M. (2016). Zlochynnist nepovnolitnikh yak suspilna problema. [Juvenile delinquency as a social problem]. *Problemy zakonnosti. – Legality issues*. Vyp. 133. Ss. 204–217 [in Ukrainian].

7. Derzhavnyi standart sotsialnoho suprovodu simei (osib), yaki perebuvaiut u skladnykh zhyttievykh obstavynakh (2016): [State standard of social support for families (individuals) in difficult life circumstances]: Nakaz Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy [Order of the Ministry of Social Policy of Ukraine] vid 31.03.2016 № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0621-16#Text> [in Ukrainian].

8. Kozubovskiy, R.V. (2017). Pidhotovka maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv do profilaktychnoi roboty z moloddiu. [Preparing future social workers for preventive work with youth]. *Molodyi vchenyi. – Young scientist*. № 3 (43). Ss. 394–397 [in Ukrainian].

9. Konflikt iz zakonom. (2025). [Conflict with the law]. 06.06.2025. URL: https://www.google.com/search?q=%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%BB%D1%96%D0%BA%D1%82+%D1%96%D0%B7+%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC+%D1%86%D0%B5&oq=%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%BB%D1%96%D0%BA%D1%82+%D1%96%D0%B7+%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUqBwgCECEYoAEyBggAEEUYOTIHC AEQIRigATIHC AIQIRigAdIBCDQxMDFqMGo3qAII sAIB8QVXAkx-8N1b [in Ukrainian].

10. Kontsepsiia reformuvannia kryminalnoi yustytsii Ukrainy (2008) [The concept of reforming the criminal justice system of Ukraine] vid 08.04.2008 p. № 311/2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/311/2008#Text> [in Ukrainian].

11. Korneshchuk, V.V., Kolodiichuk, Yu.V., Bodelan, M.V. Teoriia i praktyka profesiinoi pidhotovky maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv (2018): [Theory and practice of professional training of future social workers]: monohrafiia. [monograph]. Odesa: FOP Bondarenko M.O. [in Ukrainian].

12. Melnychuk, I.M. (2011). Teoriia i metodyka profesiinoi pidhotovky maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv zasobamy interaktyvnykh tekhnolohii u vyshchykh navchalnykh zakladakh [Theory and methodology of professional training of future social workers using interactive technologies in higher educational institutions]: avtoref. dys. [dissertation abstract] na

zdobuttia nauk. stup. kand. ped. nauk: spets. 13.00.04 «Teoriia i metodyka profesiinoi osvity». Ternopil [in Ukrainian].

13. Natsionalna stratehiiia reformuvannia systemy yustytsii shchodo ditei na period do 2023 roku (2018): [National Strategy for Reforming the Justice System for Children until 2023]: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine] vid 18 hrudnia 2018 r. № 1027-r. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/prgiyi-reformuvannya-sistemi-yusticiyi-shchodo-ditej-na-period-do-2023-roku> [in Ukrainian].

14. Orhanizatsiina osnova sotsialnoi roboty z nepovnlitnymi ta moloddu, shcho perebuvaie u konflikti z zakonom. (2025). [Organizational basis of social work with minors and youth in conflict with the law]. 11. 06.2025. URL: <https://studfile.net/preview/5720821/page:14/> [in Ukrainian].

15. Pedahohichno zanedbani pidlitky. (2025). [Educationally neglected adolescents]. 06.06.2025. URL: https://pidru4niki.com/12191121/psihologiya/pedagogichno_zanedbani_pidlitki [in Ukrainian].

16. Pro zatverdzhennia Orhanizatsiino-metodychnykh vkazivok z pidhotovky naselennia do dii u nadzvychainykh sytuatsiiakh na 2024-2025 roky (2024): [On approval of the Organizational and Methodological Instructions for preparing the population for actions in emergency situations for 2024-2025]: Nakaz Derzhavnoi sluzhby Ukrainy z nadzvychainykh sytuatsii [Order of the State Emergency Service of Ukraine] vid 03.01.2024 № 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0008388-24#Text> [in Ukrainian].

17. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 15 liutoho 2008 roku «Pro khid reformuvannia systemy kryminalnoi yustytsii ta pravookhoronnykh orhaniv» (2008): [On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of February 15, 2008 «On the progress of reforming the criminal justice system and law enforcement agencies»]: Ukaz Prezydenta Ukrainy. [Decree of the President of Ukraine]. Dokument 311/2008, chynnyi, potochna redaktsiia – Pryiniattia vid 08. 04.2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/311/2008#Text> [in Ukrainian].

18. Pro skhvalennia Natsionalnoi stratehii reformuvannia systemy yustytsii shchodo ditei na period do 2023 roku (2018): [On the approval of the National Strategy for Reforming the Justice System for Children for the Period Until 2023]: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine] vid 18 hrudnia 2018 r. № 1027-r. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/prgiyi-reformuvannya-sistemi-yusticiyi-shchodo-ditej-na-period-do-2023-roku> [in Ukrainian].

19. Psykholohiia deviantnoi povedinky (2019): [Psychology of deviant behavior]: navchalnyi posibnyk. [tutorial]. / Uklad. O.D. Safin, S.P. Baida. Uman: VPTs «Vizavi» [in Ukrainian].

20. Slovnyk-dovidnyk dlia sotsialnykh pedahohiv ta sotsialnykh pratsivnykiv (2000). [Dictionary-reference for social educators and social workers]. / Za zah. red. A.I. Kapskoi, I.M. Pinchuk, S.V. Tolstoukhovoi. Kyiv [in Ukrainian].

21. Sotsialnyi veb-portal elektronnykh posluh Minsotspolityky. (2025). [Social web portal of electronic services of the Ministry of Social Policy]. 11.06.2025. URL: <https://soc.gov.ua/services/soc-prof> [in Ukrainian].

22. Surhova, S.Iu. (2021). Pidhotovka maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv do preventyvnoi diialnosti: [Preparing future social workers for preventive activities]: monohrafiia. [monograph]. Mykolaiv: Ilion [in Ukrainian].

23. Khmelevska, N.V. (2025). Kontsepsiia rozvytku yuvenalnoi yustytzii v Ukraini. [Concept of development of juvenile justice in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*. Tom 4. № 87. Serii: Pravo. Ss. 152–158. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/325333/315283> [in Ukrainian].

24. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy (2003) [Civil Code of Ukraine] vid 19.06.2003 roku. Dokument 435-IV, chynnyi, potochna redaktsiia – Redaktsiia vid 09.04.2025, pidstava – 4292-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> [in Ukrainian].

25. Chervonenko, K.S. (2025). Profesiina pidhotovka maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv do preventyvnoi diialnosti v molodizhnomu seredovyschi. [Professional training of future social workers for preventive activities in the youth environment]. Profesiina pidhotovka maibutnikh spetsialistiv v umovakh suchasnykh realii. *Professional training of future specialists in the conditions of modern realities*. Tom 2. Ss. 569–589. Doi: 10.30525/978-9934-26-522-8-53 [in Ukrainian].

26. Shakhrai, V.M. (2006). Tekhnolohii sotsialnoi roboty: [Social work technologies]: navchalnyi posibnyk. [tutorial]. Kyiv: Tsentri navchalnoi literatury [in Ukrainian].

27. Shcho zh take psikhodiagnostyka? (2025). [What is psychodiagnostics?] 11.06.2025. URL: <https://zebra-center.com/psychodiagnostics/> [in Ukrainian].

28. Shchodo profilaktychnoi roboty z zapobihannia pravoporusheniam ta zlochynnosti sered ditei ta uchnivskoi molodi (2013): [Regarding preventive work to prevent delinquency and crime among children and students]: Lyst Ministerstva osvity i nauky, molodi ta sportu Ukrainy [Letter from the Ministry of Education and Science, Youth and Sports of Ukraine] vid 11.02.2013 № 1/9-96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v9-96736-13#Text> [in Ukrainian].

29. Petrenko, V.I., Stopolyansky, O.V., Bondarenko, Ya.V., Galan, I.O., Potaychuk, V.I., Kravchenko, V.V., Kartashova, S.V., Stopolyanska, L.V. (2021). Risk factors for lethal outcome in tuberculosis associated immune reconstitution inflammatory syndrome with tuberculous lesions of the central nervous system. *Tuberkuloz. Lehenevi khvoroby. VIL-infektsiia*. № 2 (45). Ss. 15–19. DOI: <http://doi.org/10.30978/TB2021-2-15> [in Ukrainian].

Світлана ГРИЩЕНКО

ORCID 0000-0002-7981-3578

*Доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи
та освітніх і педагогічних наук,
Національний університет
«Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка,
(Чернігів, Україна)
E-mail: intensiv3000@meta.ua*

Svitlana HRYSHCHENKO

ORCID 0000-0002-7981-3578

*Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor, Professor of the Department
of Social Work and
Educational and Pedagogical Sciences,
T.H. Shevchenko National University
«Chernihiv Colehium»,
(Chernihiv, Ukraine)
E-mail: intensiv3000@meta.ua*

Олена МАКСИМЕНКО

ORCID 0009-0005-1865-6365

*Кандидат педагогічних наук,
доцент, учений секретар,
Державний університет
інфраструктури та технологій
(Київ, Україна)
E-mail: maksimenkoelena@gmail.com*

Olena MAKSYMENKO

ORCID 0009-0005-1865-6365

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor, Academic Secretary,
State University of Infrastructure
and Technologies
(Kyiv, Ukraine)
E-mail: maksimenkoelena@gmail.com*